

Det fria landet

Det fria landet

dramatisk scen, med Dee Browns klassiska bok som underlag

av Christian Lanciai (2012)

personerna:

Röda Molnet (*Sioux*)
en medicinman
Sitting Bull (*Sioux*)
Ensamma Vargen (*Kiowa*)
Vita Svalan (*Navaho*)
en comanchero
Stora Örnen (*Sioux*)
George Bent (*tolk*)
Donehogawa (*Ely Parker*)
Cochise (*Apache*)
Santanta (*Kiowa*)
Quanah Parker (*Comanche*)
Wowoka (*Paiute*)
Galna Hästen (*Sioux*)

Handlingen tilldrar sig i obestämd tid i en wigwam, där de deltagande hövdingarna sitter i ring och överlägger kring en eld medan de låter fredspipan gå runt.

Röda Molnet Än en gång, mina vänner, har vi samlats för att dryfta problemet med den vite mannen. Än en gång har jag lyckats samla er alla från nästan alla våra stammar för att prata genom saken. Den vite mannen vägrar prata med oss, han vill bara prata själv och det hårt och helst med vapen, och vill ännu mindre lyssna, så allt vad vi kan göra är att prata för oss själva. Även om vi förlorar hela världen och detta fria land så har vi alltid varandra, även om vår främsta sport var kriget mot varandra. Gamle medicinman, vill du börja?

medicinmannen Skall jag än en gång gå genom hela vår förintelse? Det började för tre hundra solår sedan när den vite mannen först besökte våra fjärran östra kuster. Vi hade haft besök av honom förut sex hundra solår tidigare men då allra längst bort i nordost, och där försvann han ganska snart. Men den vite mannen som sprutade eld och var besatt av att mörda ville inte försvinna. Irokeserna var vårt stora folk i öster som hade mest med honom att göra, de sålde till honom en ö för några blänkande leksaker som han sedan byggde till sitt starkaste fäste och största stad. När irokeserna gått under genom den vite mannens svekfullhet, att alltid lova mycket och stadfästa det med skrivna kontrakt och sedan bryta allt med våld, att förföra oss med eldvatten som vi så snabbt blev slavar under att vi måste drunkna i dess förtäring utan att känna hur det förgiftade oss, många av våra brödrastammar sålde bort sitt land för detta gift för det förfärliga självplågeriet att få förtära sig själva, och så lurades de bort från sina land och hem och gick under i förvirring och fördumning om de inte mördades. Många vita menade att varje mord på en av oss var berättigat som barmhärtighetsmord, och det bara fortsatte i oändlighet, tills hövdingen Pontiac av Ottawa beslöt att sätta stopp för det.

Röda Molnet Varför gick det på tok?

medicinmannen Han lyckades samla alla indianstammar i det inre av landet mellan de stora sjöarna, Mississippi och Appalacherna och fördrev den vite mannen från nästan alla hans fort i det väldiga området utom Detroit. Våra franska bröder låg då i krig med rödrockarna, även fransoserna hade velat ta vårt land men uppfört sig bättre och velat samarbeta, de ville och kunde tala med oss och umgås med oss som bröder, och dem ville rödrockarna driva tillbaka bort över havet, så Pontiac slöt förbund med fransmännen. Utan att låta oss veta det slöt fransmännen fred med engelsmännen, glömde oss och försvann, och de som var kvar ville inte längre hjälpa oss mot rödrockarna. Vi hade då ännu deras sista fäste Detroit under belägring, men i sin handel med oss sålde engelsmännen filter till vintern, som tydligen var impregnerade med sjukdom, ty alla som använde dessa filter insjuknade i groteska kopper och dog, mest våra kvinnor och barn. Det var en fransk läkare som berättade för oss att det var filtarna, men då var det för sent. Det var bara sorg och klagan och begravingar i varje stam, ibland upp till hälften av oss. Detta stukade Pontiacs stora allians, de andra stammarna ville inte kriga längre utan bara begrava sina döda, och den svåra vintern gjorde resten. Belägringen av Detroit upphörde, krigarna försvann och åkte hem, och genast fick Detroit nya förstärkningar och byggdes nya fort.

Pontiac blev ensam och till slut nesligt mördad av en av sina egna, betalad för mordet med sprit.

Sitting Bull Det var väldigt synd att det inte lyckades, när det var så nära att lyckas. Det var vår största chans och kanske vår enda.

medicinmannen Men rödrockarna försvann, och i stället började den vite mannen organisera sig i så kallade fria förenade stater, varpå den vite mannen obönhörligt flyttade fram sina gränser västerut. Den president vi kallade Skarpa Kniven försökte försäkra allt land väster om Mississippi åt oss och rädda vad som var kvar av oss, när vi nästan helt hade uppslukats och utplånats och försvunnit öster om Mississippi, och han beseglade sitt löfte till oss med ett fördrag, men även det började brytas så snart han var borta. Den vite mannen började välla in över våra fria slätter väster om Mississippi som gräshoppor fast mycket värre, ty i stället för att förstöra våra grödor gick han in för att döda de djur vi var beroende av, våra hästar och våra buffelhjordar. Sedan kom de blå soldaterna och började med sina massakrer.

Ensamma Vargen Var började massakrerna?

Vita Svalan Det vet jag. Jag är delvis Navajo och delvis Apache, och de började när spanjorerna lämnade Nya Mexico. Det var vi Navajos som drabbades, och Manuelito var hövding. Vi var de första stammar som fördrevs med våld med massakrer som medel, vi var de första som fick uppleva att blårockarna utan att tveka sköt ner våra kvinnor och barn. Vi fördrevs från vårt land och tvingades in i ett avlägset område som inte var vårt och där livet var svårare, och det var med nöd vår ledare Manuelito kunde bärga återstoden av oss dit. Men det värsta var att en av ledarna för blårockarna var repkastaren med det långa blonda håret, Kit Carson, som alltid varit vän med oss och levt med oss och tyckte om oss. Han kunde vårt språk, och vi litade på honom, men även han blev hagalen och måste ha mera land och rikedomar, så han blev en kapten för blårockarna och började bränna våra grödor och våra skördar och skjuta våra hästar och förstöra våra läger, därför att hans chef bad honom göra det. Hans chef var krigare från den fyra solår långa kamp som de vita haft inbördes, blåjackor mot gråjackor, och den brödrastriden hade gjort alla dess krigsledare till hårda män utan själar, som bara kunde en sak: mörda för mördandets skull, ju fler desto bättre, och det gick ut över oss som ägde det land som de ville ha. När Kit Carson, repkastaren med det långa ljusa håret, blev blå blev han som en maskin bland maskiner som bara kunde lyda order och döda och förstöra på kommando. Han blev en förrädare mot den mänsklighet som han delat med oss.

Röda Molnet Och han var varken den första eller den sista.

Sitting Bull Jag kommer ihåg när vi konfronterades med våra första fördrivna flyktingar från södern. De kom hit utarmade och decimerade och frös ihjäl i massor den första vintern, ty de var utdrivna från sitt eget goda land som de odlat och förvalt i många hundra solår till ett land där växten var knaper, villebrådet sparsamt och vintrarna skoningslösa. Den vite mannen hade lovat föda dem men gjorde det inte, de inspärrades i reservat och berövades sina jaktmarker så att de försmäktade ihjäl, och det var väl den vite mannens avsikt. Han betraktade oss inte som människor utan som en irriterande djurart som är i vägen för deras intressen. De

utrotar våra buffelhjordar bara för att beröva oss vårt levebröd och tvingar oss svälta ihjäl och be dem om nåd och förbarmande, så att de kan förnedra oss ännu mera. Och ändå är de människor. Vi måste behandla dem som människor och har alltid gjort det, från början ville vi vara vän med dem och leva i fred med dem, men de förgiftade oss med sitt eldvatten som gjorde oss till likadana vilddjur som dem, så att det blev slagsmål och konflikter. För varje vit man som råkade bli dödad av en av oss hämnades han tiofalt, och vi var maktlösa med våra pilbågar mot deras eldvapen, som de kunde döda oss med utan att vi ens rörde dem. Det kallar jag fegt, men feghet, svek och falska löften har alltid utmärkt dem. Hur ofta inträffade det inte, att de lovade oss liv och frihet om vi gav oss och överlämnade våra vapen, varpå vi gjorde det och ändå fängslades och avrättades. I Lilla Kråkans försvarskrig mot dem, som han själv var ovillig till men tvingades till, blev, när de slutligen gav sig mot löfte om god behandling, 303 av hans krigare dömda till döden. Efter många protester och vädjanden till den Store Fadern Lincoln i Washington blev bara 39 av dem hängda, men två var oskyldiga, medan den vite mannens tidningar skröt för den vita nationen att det var den största massavrättningen i Amerikas historia, bara för att de försvarat sig när deras land togs ifrån dem. Deras folk tvingades utvandra till oss i norr, de var 1300, och efter den första vintern var de bara tusen. Sådan är den vite mannen, och han struntade i det, låtsades inte om det eller fick aldrig veta det. Folkutrotningen hade tagit sin början, medan jag i min naivitet svor att försvara våra buffelhjordar i Dakota. Vi anade inte vidden av den vite mannens ondskas, hänsynslöshet och destruktivitet, då den var alltför otrolig.

comanchero Det var så vi comancheros kom in i bilden. Det var inte bara för snöd vinnings skull vi sålde eldvapen åt er. Vi ville faktiskt hjälpa er, då vi såg hur blåjackorna njöt av att få massakrera granna vilda krigare som bara kunde skjuta pil och som slogs nakna och fullständigt utan fruktan. De njöt av varje tillfälle de fick till att bränna era läger, skjuta era hästar, ju fler desto bättre, de kunde massavrätta era hästar i hundratal utan att blinka, till att mörda och massakrera era kvinnor och barn och utrota buffelhjordarna bara för att skada er. Vi kom att beundra er, särskilt apacherna, vilkas krig började långt före ert, då de redan blev utdrivna av spanjorerna från Mexico. Det var spanjorerna som skolade dem i grymhet genom indiantortyr och skalpering, en grym hantering, som sedan till och med smittade av sig på gringos, som aldrig tvekade att skalpera när tillfälle gavs. Jag erkänner, att med tiden blev det mer och mer en affärsverksamhet, då det låg i vårt intresse att underblåsa ert krig mot gringos fastän ni blev färre och färre och de blev fler och fler med ständigt tyngre och mer effektiva vapen, så vi gjorde vad vi kunde. Ändå stal ni de flesta av de vapen ni använde mot gringos själva av dem.

Röda Molnet Vi ville aldrig ha krig, men de gav oss kriget, då de verkade inte kunna annat. Och ni comancheros underblåste kriget och gjorde det värre, ty ni var själva vita män. Ja, vi stal de flesta av våra vapen själva, men för varje eldvapen vi använde mot dem satte de in tio egna mot oss. Ganska snart såg vi att vi var chanslösa, och vår enda möjlighet var att få dem att underhandla. Vi fick dem att underhandla, varpå de bara bedrog oss och bröt våra avtal, men vi försökte. Det var inte vi som

gjorde fel utom när vi försvarade oss, vilket enligt den vite mannens lag vi inte hade rätt att göra.

Stora Örnen Samtidigt var det till stor del vårt eget fel. Vi utnyttjade inte de fördelar vi hade. När järnhästen kom med hot om mera invasioner av mera vita våldsgalningar och landsroffare kom vi på för sent att vi kunde bryta upp rälsen och få stålmonstret att spåra ur, och vi gjorde det bara några få gånger. Vi skulle ha varit konsekventa och fortsatt göra det hela tiden. Nu blev det bara ett och annat järnskrammel som ramlade av skenorna så att vi kunde plundra de rullande husen, som nästan bara innehöll vad vi inte behövde. Vi behövde hästar som ersättning för alla dem som de vita dödade för oss, och vi behövde deras vapen och ammunition, men det var sällan vi kom över sådant den vägen.

Därför kunde vi inte heller fullt ut utnyttja de situationer då vi hade dem inringade. De förskansade sig bakom sina vagnborgar där de fegt kunde skjuta på oss när vi hade dem fullkomligt omringade men inga vapen att sätta upp mot deras. Våra vapen var alltid ett mot tio.

Röda Molnet George, du som var halvindian och tjänade som tolk mellan oss och umgicks lika mycket med båda sidor, vad var det egentligen med de vita som gjorde dem så hårdnackade och omöjliga?

George Bent Det var inte alla de vita. Det var armén och byråkratin. Ni vet inte vad byråkrati betyder, då ni lyckligtvis aldrig alstrat en sådan sjukdom själva, ty en sjukdom är det i själva den statliga ledningen som frodas som en kräfta på staten och ständigt gör staten långsammare och trögare och mera handlingsförlamad, då byråkratin är mera intresserad av att slå vakt om, bevara och expandera makten än att använda den. Armén är som en själlös maskin, och om fel chefer får ansvar för den kan vad som helst hända. Vi hade oturen att få armén emot oss ledd av tre omänskliga mördare och enkelriktade våldsmän: överste Chivington, som var den värsta, som startade massakrerna mot cheyennerna i Colorado helt oprovocerat, som stod bakom massakern vid Sand Creek i november 1864 där 600 cheyenner slaktades brutalt med kvinnor och barn i deras läger medan deras hövding Svarta Kitteln, som varit hos president Lincoln och fått medalj av honom och en amerikansk flagga med försäkran om, att så länge han höll flaggan uppe skulle ingen kunna skada honom, vilken flagga han höll hissad vid massakern, medan kvinnor och barn och andra hövdingar flockades kring honom under flaggan bara för att bli nerskjutna, efter vilken massaker överste Chivington anbeföll mord på alla indianer och skalpering även av barn, med den ursäkten, att deras päls ändå bara skulle producera löss – han var en katastrof för våra indianer, för armén, för regeringen och för Amerika, och det enda han åstadkom med sina massakrer var ett förvärrande av indiankrigen. Den andra var general Sheridan, som myntade tesen, att "den enda goda indianen var en död indian", och den tredje var general Sherman, han som brände Atlanta, som såg till att indianerna aldrig fick några mänskliga rättigheter. De höll på att få det vid ett tillfälle, men general Sherman såg till att det fallet, Stående Björnen, blev ett undantagsfall, den enda indian som någonsin beviljades en amerikansk medborgares rättigheter under den tiden.

Det var dessa hårda militärer som förstörde allt för oss, omöjliggjorde förhandlingar eller bröt mot varje ord i varje överenskommelse, genomförde massakrerna med berått mod, såg till att buffelhjordarna slaktades och utrotades och gjorde livet ännu surare för oss i reservaten med att sabotera och försvåra leveranserna. Men dessa generaler och officerare försvarade sig med att de bara lydde order från Washington, där byråkratin bestämde allt, som inte visste någonting om verkligheten. Något mera hopp kunde man ha under president Grants tid, då han månade om de indianska angelägenheterna, då en av hans bästa vänner var indian, som han gav en hög position i Washington. Men Donehogawa, som han hette, eller Ely Parker, som han fick heta officiellt, den första kommissionären för indianernas angelägenheter, måste slåss mot hela byråkratin, och även om han inte förlorade slaget så stukade det honom, och han avgick för att inte vara sin vän president Grant till besvär.

Röda Molnet Vi fåtaliga vilda rödskinn måste alltså slåss mot en hel värld av övermakt och övervåld, men vi slogs så länge vi kunde.

Sitting Bull Och ni slogs väl och tappert. Ni genomförde de första segrarna vi hade över den vite mannen.

Röda Molnet Han var så dåraktig. Han kom hit med sin armé och våldförde sig på naturen, drev en järnväg genom landet som skrämde bort våra buffelhjordar och påtvingade oss nya absurda lagar som bara gällde vita män medan vi ändå ställdes utanför lagen och ändå måste dömas enligt den, som om de ville forcera en kil mellan människan och naturen, men människan kan inte skiljas från naturen utan att hon urartar till ett onaturligt monster, en freak, en sjuk absurditet, en anomali och oegentlighet som naturen på längre sikt måste rensa bort.

Sitting Bull Varnade ni inte den vite mannen före striden med de hundra slagna?

Röda Molnet Om vi gjorde! Vi möttes vid Fort Laramie, och jag sjöng ut ordentligt inför överste Carrington, som inte var en dum och omöjlig man, som de flesta vita officerare, som bara blint löd dumma order som får och fårskallar drivna av våldets varg mot sin undergång. Jag sade rent ut till honom och anklagade honom för den vite mannens dumhet och framhöll, hur den vite mannen år för år hade drivit oss tillbaka, tills vi hade bara en jaktmark kvar norr om Plattefloden, som han nu ville beröva oss även den, vilket skulle tvinga våra kvinnor och barn till svält, vilket vi inte kunde acceptera. Vi måste då slåss och inte ge upp kampen förrän vi dör. Den Store Fadern sänder oss presenter och vill bygga en ny väg genom vårt land, som skickar soldater att stjäla landet och bygga vägen innan vi tillfrågats och kunnat säga ja eller nej! Det kunde bara betyda krig, och den vite mannen bad om det och fick det. Vi genomförde det lyckliga slaget vid Fetterman, vi lyckades locka ut blåjackorna ur Fort Kearny till ett slag och dödade dem alla, vi gjorde med dem vad de gjorde med oss och våra kvinnor och barn vid Sand Creek två solår innan, vi slaktade dem och skar av deras kulor och samlade skalper och styckade dem och sparkade omkring deras avhuggna huvuden, som de förtjänade i sin huvudlösa dumhet, medan de få överlevande som inte låtit sig lockas ut ur fortet fick sitta där under vintern och frysa utan förstärkningar och utan tröst och frukta det förfärliga

hotet från oss vildar, som hade den förfärliga fräckheten att våga försvara vårt land. Ja, det var en högtidsstund, en av våra få segrar men den mest betydelsefulla, ty det öppnade vägen för att föra mitt krig till en varaktig fred. Vi fick freden till slut, den store krigaren Sherman tvingades till det, och för att rädda sin järnväg lät han oss behålla vår sista jaktmark. Det var en liten seger i det stora mörkret av förintelsen av vårt folk, våra fria buffelhjordar, våra antiloper, våra älgar, våra hjortar, som de bara dödade för dödandets skull för att döda oss. Vi dödade enstaka djur bara för att leva och överleva, men de dödade alla våra djur bara för att döda. De lämnades att ruttna på prärien efter att de fegt skjutits ner utan urskiljning, som de helst hade lämnat hela vårt folk slaktat och ruttat och glömt över hela det fria landet, som aldrig mera skulle bli fritt, ty sådan var den vite mannens lag.

Sitting Bull Det var efter det som den långhårige Custer började uppträda. Han var den mest entusiastiska av alla indiandödare, som om han uppfattade indianslakt som en sport. Hur gick det till när Romarnäsan och Svarta Kitteln stupade?

Röda Molnet Romarnäsan var den mest uppskattade av cheyennernas hövdingar, en ståtlig och boren ledare med nästan lika långt hår som jag, men han tog risker. Han berusades av nyheterna om mina framgångar och trodde att han kunde föra oss till seger över den vite mannen, men den vite mannen skickade ut general Sheridan, som bara var ute efter att döda indianer. Du vet hur det gick till George.

George Svarta Kitteln hade överlevt massakern vid Sand Creek som genom ett under, men han betraktades som en färdig man. Ändå var det fortfarande många som slöt sig till honom, och man kunde bara respektera honom. Det var under Sheridan och Custer som indiankrigen tog en elakartad vändning till indianernas nackdel. Efter Fetterman blev den vite mannen mera hänsynslös, och general Sheridan etablerade den vite mannens valspråk, att den enda goda indianen var en död indian. Han var intolerant, vägrade ge skydd åt skyddssökande indianer och skickade Custer ut att slakta dem. I en av dessa strider trodde sig cheyennerna ha en grupp vita soldater inringade och trodde det skulle bli en lätt match, men vad som följde var rena självmordsattacken, i vilken Romarnäsan stupade. Han blev skjuten genom ryggen men överlevde natten för att dö på morgonen och kunde räddas och begravas av sina egna, men för oss var det som om solen tagits bort från himlen. Vi förlorade inte många i den striden, men förlusten av Romarnäsan var en katastrof.

Det var kort efter det som Långhårige Custer angrep Svarta Kittelns läger och dödade alla. Svarta Kitteln hade överlevt Sand Creek under den amerikanska flaggan som han fått av Lincoln medan hela hans stam massakrerades omkring honom, och när Custer kom fick han uppleva samma sak en gång till, men nu hade han inte den amerikanska flaggan längre. Han dödades bland sina egna tillsammans med över hundra andra av vilka bara elva var krigare. Många skalper togs, och Custer tog Svarta Kittelns skalp. I det längsta hade Svarta Kitteln sökt fred med de vita, han ville aldrig ha krig med dem, han var en hederlig indian, men han mördades och slaktades som om han var ohyra, tillsammans med sin fru. Han hade sökt skydd hos Sheridan med sina 180 stamfränder i Fort Cobb men vägrats och skickats tillbaka till kriget norrut. När han kom tillbaka inträffade massakern, och Sheridan belönade och

uppmuntrade Långhårige Custers käcka insatser. Även den store krigaren Sherman stöttade Sheridan i dennes utrotningskrig. Alla cheyennernas stora hövdingar var döda, och kvar av denna stora stolta stam var bara fredlösa drivor av hemlösa fragment. De var allt utom utrotade.

Röda Molnet Men sedan blev Grant president, och vår broder Donehogawa blev landets förste kommissionär för indianernas angelägenheter. Här är han. Välkommen, vår broder och välgörare. (*reser sig och välkomnar honom. Även alla de andra reser sig för att hedra honom.*)

Donehogawa Tacka inte mig. Tacka min vän och broder presidenten.

Röda Molnet Du gjorde vad du kunde för oss.

Donehogawa Men tyvärr inte tillräckligt. Jag kunde inte stoppa den ständigt ökande invandrarfloden över Mississippi, och det var bara den som utlöste alla problemen och de förfärliga indiankrigen, som ingen ville ha. Din seger, Röda Molnet, räddade er överlevnad, men ingenting kunde rädda ert land från att tas ifrån er. President Grant förstod mig, men förgäves försökte jag få de andra makthavarna att förstå något av problematiken. De var förblindade av sin girighets hänsynslöshet, som om girighet var något som helgade alla medel, habegäret blev som en religion eller snarare som en besatthet, som åsidosatte alla mänskliga hänsyn. Det grundläggande felet var naturligtvis att ni aldrig tillerkändes mänskliga rättigheter, att ni sattes utanför lagen fastän ni var Amerikas rätta fäder och ägare, att ni stämplades som främlingar i ert eget land där ni inte hade någonting att göra och inte ens fick betraktas eller behandlas som människor, där er enda roll i Amerikas historia blev som fredlösa med rätt för vilken vit man som helst att skjuta ner. Ingen ställde upp till ert försvar förrän president Grant gjorde mig till kommissionär för er, men då var det redan för sent. Cheyennerna hade redan likviderats, präriens stoltaste indianer, med Pawneerna, Kiowas, Arapahos, Comanches och alltför många andra. Ändå var det ert land, som ni förvaltade väl genom alla tider, men de vita bara kom för att förstöra det, som en gräshoppsvärm på ett ögonblick förintar allt grönt som existerar i ett land. Jag försvarade er livsstil, det finns inget sundare sätt att leva än närmast och direkt på naturen genom naturahushållning och självförsörjning, vilket de vita tvingade er att byta till att bli beroende av statliga leveranser instängda i reservat så långt från den vite mannen som möjligt. Den vite mannen fattade inte eller ville inte förstå, att det att stänga in fria människor är att beröva dem livet. Ert fria naturliga liv under sportsliga jakter på utvalda bisonoxar med shamanceremonier och nära realistiskt umgänge med döden och mystikernas magiska värld under bar fri himmel och för det mesta flygande fram på hästryggen skulle alltså ersättas med instängd sysslolöshet med alkohol som giftig verklighetsflykt med ständiga krogslagsmål och tilltagande misär och depression medan livet rann ifrån er och den vite mannen bara drog fördel av er undergång för kortsiktig ekonomisk vinst. Den vite mannen lade grunden för ett sjukt amerikanskt samhälle av alkoholberoende och kroniskt våld i förintelsen av dess friskaste folk och dess sundaste livsstil med frihet under naturen, klok naturahushållning, världens grannaste krigare med världens längsta hår, en idealisk värld i enlighet med naturen

utbytt mot en sjuk värld av onaturlighet, alkoholberoende, våld, maktmissbruk, byråkrati, omänsklighet och grymhet. Vem ville ha en sådan värld? Bara dess brottsliga opportunisterna.

Röda Molnet Du fick mig till Washington att träffa presidenten, så vi kunde komma överens och få rätsida på de överenskommelser som tolkades så olika av oss och av den vite mannen. Vi visste vad vi hade gått med på, men den vite mannen ansträngde sig hela tiden för att förvränga texterna och kringgå avtalen för att lura oss och få oss undan ur vägen. Du fick mig till och med till den stora staden New York, så att vi till slut kunde få en varaktig fred och vi aldrig mer behövde bekymra oss för att förlora våra sälla jaktmarker. Men andra ville aldrig sluta fred. Vilka var värst av oss?

Donehogawa Apacherna vållade regeringen det största bekymret, de längsta krigen och de svåraste kostnaderna, men det var regeringens och arméns eget fel, som misskötte relationerna med apacherna så katastrofalt. Cochise ville inget annat än leva i fred, medan armén hänsynslöst förföljde och massakrerade de andra apachehövdingarna och deras stammar. Eftersom Cochise nu är här, berätta, vad var det egentligen med Delshay och hans Tonto apacher?

Cochise Efter den svåra Camp Grant-massakern, där 144 Arapahos mördades utan urskiljning, de flesta gamla, kvinnor och barn, blev de flesta apacher medvetna om sin fredlöshet. Delshay och hans Tonto apacher var trötta på att misshandlas, han hade försökt leva i fred med blåjackorna, men de hade beskjutit och försökt förgifta honom, och när han ansökte om fred och ett fördrag blev han aldrig bevärdigad med något svar. Han tvingades till ett liv i laglöshet, men med sitt band och sina överfall åstadkom han så mycket skada, att man försökte komma till rätta med honom. Till slut blev de kringrända och fördes till ett reservat, där Delshay fick leva i fred och arbeta om han skötte sig, men han kunde inte leva utan frihet. Han hade alltid kunnat röra sig över hela landet med sitt folk, då var det deras land, så han kunde inte uthärda att få sin frihet begränsad. Han rymde, och då mobiliserades en människojakt på honom. Ett pris sattes på hans huvud, men han och hans bröder klarade sig undan huvudjägarna i månader. Han anklagades för vad han inte hade gjort och var föremål för en hysterisk demonisering, som så många andra indianer, som också jag och Geronimo, och till slut anmälde sig två apacher från olika håll hos general Crook. Båda hävdade att de hade med sig Delshays huvud och visade upp det. Generalen fann båda apacherna trovärdiga och betalade dem båda belöningen för huvudet. Vilkas huvuden det egentligen var har aldrig kunnat utredas, men inget av dem var Delshay. Han hade fått nog av den vite mannen, och de skulle aldrig få se honom mer.

Santanta Apacherna gav aldrig upp, men Kiowas tvingades göra det. Om vi inte kapitulerade i Fort Cobb och lovade bli jordbrukare i ett magert reservat lovade general Sheridan att utrota oss metodiskt tillsammans med cheyennerna, comancherna och arapahos och skicka långhårige Custer ut att bränna våra byar, tvinga oss till underkastelse och skjuta ner oss till sista man. Vi hade inget val. Vi måste bli jordbrukare i reservat och odla majs. Det var ganska märkligt, i synnerhet

för comancherna, för de hade för länge sedan brukat jorden i Texas. De vita kom och fördrev dem norrut, så att de måste bli buffeljägare för att överleva, vilket de nu varit i flera generationer. Och så kommer nu den vite mannen i Fort Cobb och tvingar dem att börja odla majs, medan de inte vet det ringaste om majsodling. Och var det inte vi som ursprungligen lärde den vite mannen att odla majs?

Quanah Parker Den vite mannen förbryllade oss ständigt med sin inkonsekvens i allt utom i en enda sak: sin grymhet. Där gick han hela tiden från klarhet till klarhet i överträffandet av sina egna meningslösa dåskaper, övergrepp och omänsklighet. Han dödade våra buffelhjordar bara för att skada oss, då vi levde på dem. Under tio år dödade han mer än tre och en halv miljon bufflar medan vi under samma tid bara dödade hundra femtio tusen för vår överlevnad. Men praktiskt taget alla bisonoxar den vite mannen sköt ned lämnades att ruttna. Han drog av pälsarna på dem och lät köttet förfaras. Aldrig har världen sett ett sådant slöseri med naturen.

Jag minns överfallet på vårt läger Palo Duro. Vi hade samlat hela vårt vinterförråd där när den vite mannen anföll den 26 september, när hösten började. Vi lyckades rädda de flesta av våra kvinnor och barn och även oss själva i den kompakta krutröken, men den härjning som följde kunde vi inte förstå. De inte bara förstörde hela byn och vårt vinterförråd, utan de tog även hand om tusen av våra hästar, drev ner dem i Tuladalen och där sköt ner dem alla och lämnade dem att ruttna som föda åt vråkarna. Hur kan man döda hästar, det värdefullaste djur människan har? Om de hade tagit hand om hästarna själva hade jag kunnat förstå det, men de dödade dem alla bara för att de var våra och vi behövde dem.

Sitting Bull Den vite mannen slog oss alltid tio gånger för varje gång vi slog honom, och han bestraffade oss alltid med överdriven grymhet för att vi försvarade oss. Han lovade oss Powderfloden och dess dal med de Svarta Kullarna men tog dem ändå ifrån oss med våld när guldgalna delinkventer och rötägg fick för sig att det måste finnas guld där. Gjorde vi då fel när vi försvarade vår rätt och vårt sista fria land och gjorde vårt bästa för att slå dem tillbaka?

Röda Molnet Långhårige generalen Custer var en galning som hade fått indianslakt på hjärnan så som han höll på. Hans räd mot Little Big Horn var ett utfall av kortsynt dumhet, berusat övermod och vanvettig dumdristighet. Han skenade iväg med sig själv och fick bara vad han förtjänade och vad han hela tiden bett om. Vår triumf var total när vi äntligen fick ge en ordentlig massaker tillbaka i gentjänst för alla de massakrer han givit oss, och ändå dödade vi bara professionella krigare i massakern. Vi slaktade aldrig deras kvinnor och barn i massor som de gjorde mot oss.

Sitting Bull Jag hade ingen del i slaget vid Little Big Horn men måste ändå fly till Canada med återstoden av min stam för att få leva i fred, vilket var allt vad jag någonsin ville. Jag ville ha med mig Galna Hästen, men han måste hela tiden leva på flygande fot då hela världen var ute efter honom efter galningen Custers självmordsuppvisning, så jag fick aldrig rätt på honom. I Canada kunde vi klara oss nödtorftigt med jakt och fortsätta leva ett självständigt och självförsörjande liv i det fria, men vintrarna var besvärliga. Varken jag eller Galna Hästen ville någonsin falla den vite mannen till last och bli beroende av hans snåla allmosor, som vanligen

försnillades bort på vägen, så att våra stammar måste svälta i alla fall, och förgiftas av hans whisky och förfalla i självdestruktiv sysslolöshet, som nästan alla våra brödrastammar hade gjort, men Galna Hästen tvingades ge upp till slut i alla fall mot löfte om att han skulle få leva i fred inom den vite mannens agentur. Ändå blev han mördad av de vita när de äntligen fått honom i sitt våld. Ingen fri indian kunde vänta sig något annat. Gick man med på vad de ville, att lämna ifrån sig sina vapen mot löfte om att bli försörjd av dem, så var man död. Åtminstone var anden död, och då kunde resten bara dö, då ingenting kan överleva andens död.

Röda Molnet Det var det den vite mannen obevekligt försökte tvinga oss till, att uppge våra själar, vår frihet, våra drömmar och allt vad som utgjorde vårt eget liv, medan den vite mannens vilja var att vi skulle reduceras till tiggare, allmosetagare, socialfall, paket, döda själar och bara belastande kroppar utan någon egen vilja. Alltid när någon av våra hövdingar blev mördade var det för att han gjorde motstånd mot detta och hellre dog än fann sig i det och förnekade sig själv. Det var helt enkelt för mycket begärt, och det fattade aldrig den vite mannen i sin hopplösa dumhet.

Sitting Bull Därför lämnade hellre de sista södra cheyennestammarna sitt fängelse i det anvisade reservatet och föredrog ett gatlopp under ständiga angrepp av blåjackornas arméer norrut för drömmen om ett hederligare och mindre förnedrande liv där. De var nästan tusen som lämnade fängelsereservatets svälttillvaro men decimerades ständigt, då tio tusen soldater förföljde dem och ansatte dem och sköt ner deras stapplande gamla och dessutom tre tusen civila blekansikten, skadeglada cowboys, som såg en uppfriskande sport i att skjuta ner försvarslösa indianer bara för att de var indianer. När de slutligen kom fram, ungefär 150 stycken, blev de internerade och inspärrade, vilket tvingade dem till det sista desperata och förtvivlade försöket att skjuta sig ut genom de vapen de lyckats gömma och smuggla med sig. Nog, ju mindre sagt om cheyennernas döds gatlopp, desto bättre.

Röda Molnet Deras vandring tog visst hundra solvarv. Jag kunde tyvärr inte hjälpa dem. Mina händer var bundna efter att den vite mannen brutit sina sista avtal och även exproprierat våra sista marker med de Svarta Kullarna.

Sitting Bull Behöver vi ventilera detta mera? Allt är över. Galna Hästen blev nesligt förrådd och mördad av en av sina tidigare bundsförvanter, som gått över och blivit vit polis.

Röda Molnet Vi måste dock höra Wowoka, Paiute-Messias. Vad menade han egentligen?

Sitting Bull Här är han. Vad menade du egentligen, din sprattelgubbe? Trodde du verkligen på den vite mannens Messias?

Wowoka Jag kunde inte förneka mina visioner. Jag såg vad jag såg, och jag såg alla våra förlorade andar. De dansade och bad oss dansa för dem. Även den vite mannens Messias var där och dansade. Blev inte även han grymt behandlad och driven i döden genom orättvisa liksom vi? Andarna dansade, och för att vi inte skulle förlora kontakten med våra andar skulle vi också dansa och därigenom locka dem till att komma tillbaka. Dansen var ett sätt att ta oss ur vår förtvivlan och vår

förtärande melankoli och sorg efter alla de våra som vi hade förlorat, som var fler än vi som ännu olyckligt levde. Spökerna överväldigade de levande med sin mångfald. Det gick inte att hålla dem tillbaka. Vi måste dansa med dem för att åtminstone leva med dem när vi inte fick leva som oss själva.

Sitting Bull Så du drev i gång den stora dansrörelsen över hela Dakota, och den vite mannen tyckte inte om det, för han kunde inte förstå det. Han såg ingen ande, bara sitt eget kött, medan ni som dansade såg alla de myllrande osaliga andarna desto tydligare, och ni blev bara fler som dansade hela tiden. Denna rörelse satte skräck i soldaterna som inte kunde förstå den. Ni kommenderades att upphöra, men ni blev bara fler och dansade bara desto ihärdigare. Ni fick ju inte jaga mera, ni fick inte röra er fritt, ni fick inte göra någonting, och när ni då dansade fick ni inte ens göra det.

Röda Molnet Då flockades soldaterna och samlades omkring er med sina kompanier av kavalleri och kanoner och mörsare, en tungt beväpnad överväldigande övermakt mot vilken ni inte hade någon chans hur mycket ni än dansade. Men ni vägrade sluta dansa, och då sköt någon det första skottet. Ingen vet vem det var, men det kan ha varit den stackars döve Svarta Coyoten, som inte förstod att han måste lämna ifrån sig sitt sista vapen. Ni var 350 där vid Wounded Knee som dansade, 250 kvinnor och barn, och 300 av er sköts ner för att ni dansade.

Sitting Bull Några av er hade vapen kvar och undangömda och kunde åtminstone skjuta ner 25 blåjackor. Det var den vanliga statistiken. För varje vit man dödad i självförsvar mördades tio indianer.

Wowoka Men du var död då redan, *Sitting Bull*.

Sitting Bull Tror du inte jag vet det? Det är därför vi är här. Det är därför vi kan vara här. Det är därför vi kan tala öppet om saken. Vi behöver inte längre gömma oss för den vite mannen eller fly för honom för att rädda våra kvinnor och barn. Vi är alla döda. Välkommen, Galna Hästen. Du kommer för sent till festen.

Hästen (ung och grann med hår ner till stjärten) Jag ville inte missa den. Jag har varit här hela tiden, men jag ville höra allt vad ni hade att säga innan jag uppträdde själv. Jag har ingenting att tillfoga. Hela förintelsen av vårt folk var ett överlagt långsiktigt politiskt lönnmord. Abraham Lincoln och Ulysses Grant gjorde vad de kunde för att rädda oss, och några av oss överlevde. Du klarade dig, Röda Molnet, med din konsekventa diplomati och överlägsna klokhet, och du lyckades rädda många av oss. Även Geronimo klarade sig. Varför är han inte här?

Cochise Geronimo klarade sig med att alltid hålla sig undan. Hans gerillakrig och räder mot spanjorer och gringos var det mest effektiva av alla, och han kommer att hålla sig undan den vite mannen i evighet. Han är den Store Andens man, och inte ens president Cleveland lyckades få honom hängd.

Röda Molnet Mina bröder, vi har samlats här i ett evigt krigsråd mot den vite mannen. Han slipper oss aldrig, och vi skall aldrig upphöra att plåga honom. Många fattas här hos oss som borde ha kommit, som Kapten Jack av Kaliforniens Madocindianer, Unge Joseph av Nez Percés, Sparkande Björnen, Victorio, Lilla Vargen och Slöa Kniven, Tio Björnar och Vita Hästen och alltför många andra, men de kanske kommer. Låt oss bida deras ankomst med att röka ännu en pipa

tillsammans. Mest av allt ser jag fram mot hövdingen Pontiac av Ottawaindianerna och hans återkomst, men han kanske kommer.

de andra Han kanske kommer. Han kanske kommer.

(Pipan går runt, och de fortsätter att mumla: Han kanske kommer.)

Slut.

(Leh 18.8.2012)

Efterskrift

Svårigheten med detta övermåttan dramatiska material har varit att ge det en lämplig form. Den nordamerikanska förintelsen är för oöverskådlig både tidsmässigt och skeendemässigt, omfattande flera hundra år och ett oräkneligt antal olika indianfolk och stammar, där var och en beskrivit sin egen titaniska tragedi, för att det skulle rymmas i någon form över huvud taget. Dee Brown har lyckats med detta i sin koncist dokumentära skildring, medan även detta strängt komprimerade material i princip var omöjligt att ge en dramatisk form. Vi har gjort ett försök, inte mera, som i bästa fall åtminstone ger en inblick i skeendets natur. Vi kompletterar härmed försöket med en artikel ur "Fritänkaren", vari Dee Browns bok behandlas även i formen av en essä:

"Dee Browns stora indiankrönika

"Bury My Heart at Wounded Knee" av Dee Brown är väl en av 1900-talets inte bara viktigaste utan även mest gripande och välskrivna böcker. Den beskriver hela indiantragedin från början till slut i en magnifikt behärskad och spartanskt koncentrerad form utan den minsta sentimentalitet eller överdrifter. Den bara berättar rakt på sak precis hur det stora folkmordet gick till i stam efter stam genom massaker efter massaker. Den är på sätt och vis den idealiska dokumentären i sin fullständiga neutralitet och saklighet, där det aldrig tas parti för någon utan där de indianska grymheterna skildras med precis samma rättframhet som alla de amerikanska övergreppen, som var konsekventa och kompromisslösa från och början och inte upphörde förrän efter ett trettioårigt utrotningskrig mot indianerna, beväpnade med pil och båge och slutligen massakrerade med kulsprutor och maskingevär. När den slutgiltiga och mest onödiga massakern av alla, där 250 indianer mördades för att de dansade för att hedra sina avlidna stamfränder och stupade kamrater sedan 30 år, de flesta kvinnor och barn, hade de återstående indianerna ingen chans att försvara sig utan bara mejades ner, och först då började

den vite mannen inse vad han hade gjort. Ändå varnades amerikanerna redan under president Ulysses S. Grant och hans indianminister under 1870-talet för vad som höll på att hända. Ingenting gjordes för att stoppa folkmordet, som bara skenade iväg utan några tyglar alls, och där den ledande principen var en hög amerikansk militärs utlåtande, att "den enda goda indianen är en död indian". Detta var det egentliga första medvetna och planerade folkmordet, 50 år före turkarnas på armenierna under första världskriget, även om spanjorerna redan föregått med dåligt exempel i Latinamerika men utan avsiktligt planering – den sydamerikanska och karibiska folkutplåningen var inte politisk, utan det bara blev som det blev genom de barbariska kolonisatörernas hänsynslöshet. Den nordamerikanska folkutrotningen av Amerikas ursprungsbefolkning var politisk från början till slut och styrdes helt av ekonomiska intressen och började redan genom engelsmännen.

En lång rad av berömda och ökända personer passerar revy genom boken, man får till sin förvåning veta att en sådan indianvän som Kit Carson, som ändå levte med indianer under långa tider och var god vän med dem, även han deltog i utrotningskriget mot dem i Arizona då det gagnade hans ställning och förmögenhet. De enda presidenter som verkligen försökte göra något för indianerna var Andrew Jackson, Abraham Lincoln och Ulysses S. Grant, vars bästa vän var en indian som han gjorde till USA:s första indianminister när det dock redan var för sent, medan andra presidenter som Cleveland ansåg avrättningen av indianer som fullt berättigad även sedan den stora indiantragedin fullbordats efter massakern vid Wounded Knee.

Man lär även känna alla dessa indianhövdingar och deras stammar, och fastän alla dessa hjältar i princip gick samma tragedi till mötes genom ond bråd död som slutpunkten av en Golgatavandring av gatlopp mellan vita övergrepp, förräderier, brutna löften och lurendrejerier, så är varje individuellt öde olikt alla de andra. Indianerna framstår som individualister av högre resning än till och med presidenterna, och endast undantagsvis får man en ljusglimt av att åtminstone någon vit man emellanåt fattade detta, medan de flesta bara sköt och mördade för att helst slippa besväret att alls ställa några frågor eller komma till tals. En enda indianhövding lyckades någonsin få igenom sin rätt som människa till mänskliga rättigheter, medan en så berömd general som Sherman såg till att han blev det enda undantagsfallet – mänskliga rättigheter gällde för alla amerikaner men absolut inte för indianer.

Den värsta tragedin är väl den som drabbade de olika Cheyennestammarna, präriens stoltaste och största indianstam, som i stat efter stat drevs bort och utsattes för gatlopp och förföljelser tills alla deras hövdingar var döda (mördade) och endast patetiska spillror återstod inspärrade på nåder i fort eller döende i förvisningen till reservat i områden där ingen kunde försörja sig. Ändå var den vite mannens värsta brott mot indianerna ett brott mot naturen – för att komma åt indianerna, beröva dem deras levebröd och helt enkelt svälta ihjäl dem utrotade han systematiskt deras buffelhjordar över hela Amerika – under bara ett tiotal år dödades 3,5 miljoner bufflar medan av dessa indianerna endast hade slaktat 150,000 för att leva själva på deras kött och hudar. Den vite mannen likviderade hjordarna för att lämna kadavren kvar på prärien att ruttna utan att de kunde komma till nytta för någon, bara för att beröva indianerna deras möjlighet att leva.

En sådan läsning på 350 sidor av massiv text av undantagslöst bara titaniska tragedier, där alla sympatiska hjältar och hyggliga personer konsekvent bara dödas ofta på det mest förnedrande och orättvisa sätt, den ena efter den andra, är naturligtvis ett svårartat arbete genom sin plågsamhet. Ändå förekommer det ljuspunkter. Den klarast lysande är väl Röda Molnets lysande bedrift att åtminstone för något tiotal år lyckas rädda sitt land från den vite mannens intrång genom klokhet, tålmod, förhandlingar och försynthet, en av de få hövdingar som dog en naturlig död av ålder. En annan är Geronimo, den sista apachehövdingen, som i det längsta lyckades hålla sig undan den vite mannens förföljelser och fick dö en gammal man år 1909. Kochise klarade sig också, men dessa få som klarade sig och överlevde fick måhända uppleva ett värre lidande genom sina besvikelser och genom att få se så många av sitt folk och sina stamfränder gå under, att livet måste ha tett sig mera orättvist och outhärdligt för dem än för dem som fick äran att få ljuta martyrdöden, som Sitting Bull, mördad genom misstag, och Crazy Horse, mördad genom förräderi som alltjämt ung, - vilket blev de flesta indianledares öde.

Det gjordes en film på "*Bury My Heart at Wounded Knee*" 2007 för TV av fransmanen Yves Simoneau, vilken dock inte alls följer Dee Browns bok men desto mera kompletterar den, då den tar upp öden som undgick Dee Brown och som uppdagats senare, främst indianen Charles Eastmans öde, som sattes i skola hos de vita för att han skulle få en civiliserad mans utbildning och som gick så långt han kunde för att i det längsta samarbeta med dem – Aidan Quinn spelar en senator som verkade längs samma linje, samarbete, samverkan och gemenskap över rasklyftorna, medan båda såg alla sina livsansträngningar fullständigt ödelagda genom den vite mannens hopplösa dumhet och grymhet. Efter Wounded Knee återgick Charles (egentligen Ohiyesa) till sitt indianliv och vägrade ha någonting mer att göra med den vite mannen."

(ur "*Fitänkaren*" nr 208, september 2012)